

In.
Frosta hd
Rörum bn
1933

Uppf. Helga Persson
ker. Cecilia Olsson
1860

4201
i
I.

Vigd vid ett träd.

En piga från Södra Rörum hade haft en fästman, men förbindelsen blev slut troligen beroende på, att hon hade sällskapet med en annan. Fästmannen var den, som bröt förbindelsen, men såsom hämnd för hennes otrohet och för att hon ej skulle kunna få den andre vigde fästmannen henne vid ett träd och sedan blev hon aldrig gift.

Berätterskans mor, som var ^{it i/} ~~XXXX~~ Näsbyholmstrakten hade omtalat en liknande historia från denna trakt. Även här var det ett par, som ~~x~~ sällskapet, och det var på samma sätt att hon tagit en annan. I vredesmod eller sorg över att hon ej ville ha honom, vigde fästmannen henne vid ett träd och ej heller hon blev gift.

II.

När berätterskans mormor råkade ut för bäckhästen.

Berätterskans mor var från Södra Rörum. Hon hade ofta berättat, att en gång då hennes mor varit borta och skulle gå hem, skulle hon gå över en stengärdesgård. Då hon skulle gå över denna var där någon, som drog henne i kjolen så hon ryggade tillbaka. Detta upprepades flera

Skriv endast på denna sida!

1
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Vigd vid ett
träd.

När berätterskans mormor råkade ut för bäckhästen.

gångar och hon kunde ej komma äver. Då sade hon, "Gud hjälpe me, ja kom-
mor väll ente övor i kväll!" Då släppte den, som höll taget, och hon kunde
välbehållen fortsätta hem.

Hon trodde att det var bäckhästen, som velat draga ned henne, ty
där flöt en bäck i närheten. När hon kom hem rökade hon sig för att bli
av med trolltyget. -----

III.

Skogssnuvan och skogssnuvegubben.

"Om ja har sett skövsnuan. Ja, ja har sett både skövsnuan å sköv-
snuvegåbben." svarde berätterskan och vid min uppmaning om hon ville
tala om händelsen, fortsatte hon. "Ja bodde i ~~xxxx~~ ett hus i en sköv,
som di kalla Gavelljångssköven, som hörde te Näsbyholms harregaur. Hused
lau långt enge i sköven. En gång hade ja vad bårte å jeck hem ve tieti-
den på kvällen. Kvengan på stället där ja hade vad jeck å földe me. När
vi kom eng i sköven mötte vi en gånbe, som va klädd i en lång slâm. (Slum
var en lång fotsid löst sittande klädnad, som ibland användes av äldre
män.) Han hade följe mä ett fruntimor, som va klädd, som en vanli männi-
ska, men tjortelen svepte eng mod röggen. Ja fraugte då kvengan, som va

Skogssnuvan
och skogs-
snuvegubben.

*S. Kåre Frostas Vemmenhög
N. Munkarps Gårdstov*
14/10 1933

4201

3

*Opplås Helga Nilsson
Ber Cecilia Olsson
Född 1868 i d. Munkarps*

3
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

mä me, va de va får nåna, å hon sa. De va skövsnuan å skövsnuvegubben.

Når di hade gått fårbi så titta vi ätte dom, å hon sau ud som ett bage-
tru i röggen. Di jeck hänad i sköven å sa ente nåd. Di talte åsse åm att
di brugte å tänna åpp ill i sköven.¹⁰⁾

Gumman trodde alldeles säkert att det var skogsjungfrun och hennes
man hon sett. Jag har aldrig förr hört talas om skogssnuvegubben, utan
det har alltid endast varit skogssnuvan, som man trott husera i skogen.

IV.

Gröt till tomten.

Hos berätterskans morföräldrar hade man brukat sätta ut gröt till
tomten på julafton. På morgonen var gröten uppäten och berätterskan
trodde alldeles säkert att det var tomten som ätit upp den.

Gröt till tom-
ten.

V.

Vaktjänst i Henninge.

Berätterskan, som är född i Nyrup, Munkarps församling, omtalar min-
nen från sin tidiga barndom. Redan vid tio års ålder fick hon komma ut
såsom gåsvakterska. Hon fick plats hos en lantbrukare i Henninge samma

Vaktjänst i
Henninge.

församling. Här fick hon vakta får, svin och gäss. Ibland flögo gässen från henne ut i sädesåkrarna och hon hade svårt för att åter samla dem. Hon var så förfärligt rädd för den stora gåshanen, ty han var så ond-sint och sprang efter henne och bet henne i benen.

Redan klockan fem på morgnarna fick hon stiga upp och så fort hon åtit skulle hon ~~xx~~ ut och vakta. Hon fick fortsätta vaktningen till middag. Då drev hon hem djuren. När hon hade ätit fick hon hjälpa till med disken och sedan fick hon gå ut och vakta igen och stanna ute till vid åttatiden på kvällen om det var ljus så länge. På hösten mörknade det ju tidigare.

2) Då hon var lite äldre kom hon i tjänst hos en lantbrukare i Maglasäte i Höörs församling. Här fick hon arbeta ännu mera och ibland när hon kom sent hem fick hon gå till Höör och handla, om man ej hunnit med detta på dagen. Det kunde hända, att hon inte kom till affärsmannen i Höör förrän klockan tio på kvällen.

På sommaren steg man upp klockan tre och så höll man på att arbeta så länge man fick sett. På vintern steg man upp klockan halv, fem.

Dagens arbete började med mjölkning. När denna var undanstökad åt man frukast bestående av ,sill, potatis, drickablandning, samt bröd och flott. Det senare skulle man breda mycket tunnt på brödet. Om söhdagsmorgnarna hände det att man fick smär.

Vad städningen beträffar så sopade man golvet och strödde finhackat enris över. Dock var det visst inte på alla ställen man sopade varje dag. På vintern då det ej var utearbete satte man sig att spinna då morgonsysslorna voro undanstökade. Detta arbete utfördes vid skenet av en osande tranlampa. Denna bestod av låg flatbottnad oljebehållare med en pipa i vilken veken satt. Någon skruv fanns ej så när veken skulle upp fick man draga upp den med en nål. Man spann till middagen skulle ordnas, och när denna var över började spinningen igen och höll på till skymningen då mjölkningen skulle utföras.

När mjölkningen var överstökad åt man kvällsmat och sedan började spinningen igen och höll på till klockan tio på kvällen, då var man äntligen fri. Det var alltid minstpigans tur att diska kvällsdiskens.

Spinningen började i november och höll på tills julstöket började. Då sattes spinnrockarna ut och sedan kommo de ej in igen förrän

efter trettondehelgen. Mellan jul och trettonde kardade man ull, eller också stickade man och sedan fortsatte man att spinna till mitten av mars då garnet skulle blekas.

Garnet lades i blöt och bankades och sedan byktes det, och när detta var undanstökat började vävningen i mitten av mars, för att räckorna skulle vara färdiga att läggas ut till blekning tidigt på våren. De lades ut allteftersom man fick dem färdiga, ty vårblekan ansågs synnerligen bra. Räckorna fingo så ligga ute till tre dagar före midsommar och fingo ej läggas ut igen förrän tre dagar efter midsommar, ty då trodde man att där gick jordslag i dem (en slags små svarta fläckar som ej gingo att tvätta bort.)

På jularna brukade tjänarna få vars en sursöt och vars en grov brödkaka med sig hem till föräldrarna, och då tjänare, som skulle stanna kvar på sina platser, hade mickaeliffitt fingo de om de voro fattiga en brödkaka och en färboge med sig hem till föräldrarna. Vid Mickaelitid fingo de vara fria en vecka.

Lönen hade för berätterskan högst varit fyrtio kronor utom det sista året hon tjänade. Det var 1889-90, då hade hon hundra kronor, men

det var i Köpenhamn.

Det första året hon vaktade fick hon en värkensklädning, en särk, två förkläde och en mark "to" till strumpor, och berätterskan sade, "de va rolit å komma hem mä en ny klänning" hon var mycket rädd om sin klänning och sina förkläden och hade dem endast på om söndagarna.

Hon berättar ~~vidare~~, att hon hade en halv mil till skolan, så det var en mil att gå varje dag. Hon berättar vidare, "Ja va så liden te vöjsten, så ibland bar min bror ~~me~~ Johannes me på röggen. Min far hade vad gift två gånger, så vi va fem helsösken å fem halsösken så mä alla va vi tie stöcken å då va vi fattia. Min far va träskomän å så feck han tjugefem öre pared får karaträsko å fjuttan öre pared får fruntimmors-träsko å tål öre pared får glöttaträsko så de va e-nte medd te så många. Far jore träsko te voss så länge han känne, vi hade träsko när vi jeck i tjärkan å ja hade enga ^{lärsko} ~~träsko~~ fåren ja sto på tjärkegäled (konfirmerades).

När ja jeck å läste 1875 va vi handfira ^a läseglötta i Höör å där har aldri vad så många.

Här är några drag ur berätterskans liv under barnåren och tjäns-

teåren, och av allt att döma så var det mycket arbete och lång arbets-
tid, men det oaktat så var hon nöjd och belåten, fast hon naturligtvis
ej kunde undgå att uttala den ofta hörda frasen, "De va andra tidor
då, nu ved ente fålk di e te!"

Gumman bor nu i ett hus tillhörande N. Munkarps församling och
hon är nöjd och tacksam med sin lott, trots de torftiga förhållanden
i vilka hon lever. -----

VI.

Låna värme.

Berätterskan omtalar, att man brukade låna värme om elden på
härden ~~skall~~ ^t släckes. Hon omtalar att en gång ^{då} elden slocknat på här-
den i hennes hem, gick hennes mor till en granne och lånade värme, ~~xxx~~
och/
~~kan~~ hon bar då hem glöderna i en träsko. Detta var givetvis innan tänd-
stickorna hade kommit i bruk.

VII.

Medel mot att en död ej skulle gå igen.

Det var en allmänt utbredd tro att stål var ett skyddmedel mot

Låna värme.

Medel mot att
en död ej skul-
le gå igen.

trolldom och annat övernaturligt. Sålunda omtalar berätterskan, att när en person var död brukade man hänga en sax över dörren för att den döde ej skulle gå igen. Saxen hade medan den döde låg på bår legat i vid fotändan av kistan. Den hängde sedan ganska länge liksom i ett kors över dörren såsom skyddsmedel för att den döde ej skulle kunna komma igen.

Berätterskan omtalar vidare, att hon hört omtalas, att en havande kvinna dog innan barnet var fött. Enligt folktron trodde man, att när tiden för barnets födelse var kommen föddes detta i graven, och därför måste kläder och svepning till barnet nedläggas i kistan. Detta blev emellertid uraktlåtet och för den skull fick ej kvinnan ro i sin grav. Varje natt uppenbarade hon sig, utan att de kunde utröna orsaken till hennes fridlöshet. Slutligen kommo de dock att tänka på att de glömt lägga ned barnkläderna i kistan, och för den skull grävde de ned tröja, skjorta, list och svep i graven, och från den dagen fick modern ro i sin grav.

VIII.

När berätterskan kom ut för spöke.

Berätterskan omtalar, att en gång då hon hade varit borta på ar-

Skriv endast på denna sida!

Kvinnan som
dog innan bar-
net var fött.

När berätterskan kom ut
för spöke.

bete och gick sent hem, ~~att~~ ^{mätte} hon mitt i natten ~~mätte~~ gå förbi Gerdslövs kyrkogård, varifrån hon omtalar följande upplevelse, som hon fullt och fast trodde vara av övernaturlig art.

"När ja kom mitt får tjärkegauren mötte ja ett "sjömm" å ja titta på sjepelsen får de va maunajust. Han så engenteng å ja sa ente nåd. När ja så kom hem å skålle lägga me så tände ja ente. -är va en kvenga, som bodde i råmmed åppad, å hon fraugte, om ja ente skålle tänna. Ti stilla sa ja, å så kröb ja nör å la med. Men ja sa ente nåd färren ^{om} ma-
renen, får när en sau nåd sånt så skålle en ente si nåd, så ble en ente sjug, å ja bæe ente sjug hållor

IX.

Hur berätterskan botade benvärk.

En annan gång trodde sig berätterskan också ha kommit ut för något trolltyg och omtalar hur hon botade detta.

" En gång hade ja vad bårte å skålle hoppa övor en grob. Prä-
sis när ja hoppa övor groben så stack de te i knäed, å de jore så ont så ja känne knappt gau hem. Men när ja kom hem så tände ja tre stec-

Hur berätterskan botade benvärk.

Skåne
Från, Verum avtryck
N. Munkberg, Gäddede 1933

li

4201

Uppst. Matja Persson
Höör
Ber. Cecilia Ekman f. 1860 f.

(N. Munkberg 11

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

kor å så hårra ja med tre gånga aved å tre gånga rätt, å sin slängde
ja steckorna ve dären å spotta åtte däm tre gånga å sin ble ja bra,
får de var nåd ja kom ud får i väred. (Hon tycktes ej alls taga med
i beräkningen att hon på något sätt vrickat eller vridit ~~fxkx~~ benet
på något sätt.)

X.

Ett egendomligt medel mot sjävor.

Ett egendom-
ligt medel mot
sjävor.

Engelska sjukan eller sjävor, som den allmänt kallas, tror man all-
mänt ej kunna botas med naturliga medel och naturligtvis är berättel-
skan fullt förvissad härom och omtalar följande egna erfarenhet.

" Ja hade en tös, som hade sjävor. Så to ja tösen mä me te en
statkar ve Näsbyholms harregaur. Han hade en gång slad ijel en människa
mä ofårrajt, å däfårr trodde fålk att han hade en sarsjeld majt.

Han ga eng tösen tre gånga. De skille va tvau torsdor å en sånda
ello tvau såndor å en torsda å de jeck så te att han ga eng na mälk,
som han hade slad i näven, å når han gåd eng na tre gånga så ble hon
bra.

4201

12

XI.

Medel mot vartor.

Det var också en allmän tro att vartor skulle fördrivas med någon slags konst och spelade härvidlag ofta en stöld en viktig roll. Berätterskan omtalar också följande såsom ett verksamt medel mot vartor. Man skulle stjäla en bit spickefläsk. Fläskbiten skulle läggas över vartorna över natten och sedan skulle det läggas under en sten där man helst ej kom förbi, åtminstone ej allt för ofta. När så fläskbiten var upprutten voro vartorna borta.

XII.

Potatisäpple.

Förr var där mycket allmänare potatisbär på potatisen än vad nu är förhållandet. Dessa bär, som ansågos vara mycket giftiga, kallades potatisäpple. Berätterskan omtalar att på den tid då potatisen började odlas i landet (hon hade hört det berättas i sin barndom) hade man för att utöka förrådet satt dessa bär. ~~ixfölkx~~ Ute i bygderna kade man "päreble!"

Skriv endast på denna sida!

12

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIVMedel mot
vartor.

Potatisäpple.

*Skiva
Första
Munkarps, Gustaf
juni 1933*

13 4201

XIII.

Minnen från tjänstetiden.

*Nybr. av Helena Nilsson
Ber. av Cecilia Nilsson
Född 1840: Munkarps*

13

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Minnen från
tjänstetiden.

Berätterskan omtalar åter några minnen från den tid hon tjänade.

Hon tjänade hos en person, som hette Liljenberg i Henninge, Munkarps församling. Här fick hon ligga i det s.k. stjärset, ett slags färråskammrum utanför köket. I detta fanns endast ett litet fönster och för övrigt var där ett par gluggar antagligen s.k. "lyhål" utan minsta skydd, och berätterskan fortsätter. "När de fög (när snön yrde omkring) så flö snyen eng på gåled. Vi hade halm ängast i sängen å övanpå den lau ett "pjös" (ett dynvar utan fjäder) udan fjär. Halmen bytte vi om ett par gånga på aured. Vi hade bara ett lagen å så hade vi en tjock ullen dyna på väss, ja vi lau tvau i en säng, dåforr sir ja vi. Iblann va de så kallt så en känne knappt barja. se, då to ja häsorna te med i sängen så di ente skälle va så källa när ja skälle seda äpp.

På vintern så länge tröskningen varade fingo pigorna sköta kreaturen. Härvid skar man hackelse till både hästar och kor. Man hade en tung och klumpig hackelsemaskin att draga. När korna fingo halm och ej äto upp denna utan s.k. "stubbade" så skar man sedan denna halm till

hackelse och gav dem och så strödde man lite gröpe ovanpå denna för att de skulle äta bättre och naturligtvis även för att de skulle öka mjölkningen. Korna fingo hackelse två gånger om dagen, men hästarna fingo varje gång, dessutom fingo de klöver till det s.k. nattfodret.

XIV.

Gamla malkölnor.

S.k. malkölnor där man torkade maltet funnos i både Nyrup och Munkarps by. Den i Nyrup finnes ännu kvar med full inredning både med torkugn och s.k. galt där maltet vid beredningen lades upp.

XIIIII.

Arbete och arbetsbyte.

Det var mycket vanligt att man inom byalaget bytade arbetshjälp vid några viktigare arbetens utförande t. ex. linbråkning, malkölning kardning av ull, potatisreppning och upptagning, lerslagning m.m.

Vid potatisreppningen brukade även drängarna hjälpa till och då hade man mycket roligt. Man tog in potatis i en stor korg och så satt man i köket runt om denna. Massan lades i ett stort kar och sedan

Gamla malt-
kölnor.Arbete och
arbetsbyte.

Skane
N. Munkarps

4201

15

på gården där arbetet ägt rum.
sköljde pigorna ut massan dagen *efter.*

Först silkades massan genom ett grövre såll och sedan genom en finare sikt och sedan fick den stå och sjunka, ~~med~~ i den stora kitel där det silats. När massan sjunkit till botten och packats, slogs vattnet av morgnar och kvällar och nytt vatten slogs över, varefter hela massan vispades upp för att åter stå tills den sjunkit. På så sätt kom allt skarn att flyta upp och potatismjölet blev så småningom vitt och fint. När det ansågs tillräckligt rent slogs ~~vattnet~~ *ut* net av och sedan fick massan stå och torka lite innan den skars upp. Detta tillgick så, att kakan, som bildats, skars i bitar och lades upp på ett större flak eller ~~block~~ för att torka. Var där liksom lite bottensats på den del, som legat nederst, skrapades den bort. När mjölet var lagom torrt siktades det och förvarades sedan i krukor, burkar eller tygpåsar.

Det, som ej kunnat krossas tillräckligt fint, så att det ~~ej~~ gick genom sikten användes såsom gryn (potatis- eller päregryn, som man sade), vilka användes till välling eller gröt. Hade man ont om risgrön då sådan gröt skulle kokas hände det att man blandade upp

15

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Potatismjölets
beredning.

Potatisgrynnens
tillverkning.

4201
16

16
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

dessa med potatisgryn.

Vid detta arbete, som brukade vara till två å tre på natten, hade man mycket roligt. Man trakterades vanligen med smör, bröd, ost och korv, risgröt samt kaffe och kakor.

När ullen skulle kardas var det endast fruntimren, som deltog i arbetet. Då gingo gåradöttrar och pigor samt hjälpgummor till den gård där kardningen skulle äga rum. Arbetet tillgick så, att man satte sig i en ring på golvet med en stor korg med ull i mitten och sedan fortgick kardningen hela natten, ^{avbruten} avbruten av de stunder då traktering ^{ägs} ägde rum. Det var mycket nytt i byn och socknen, som behandlades vid dessa gillen, ty vanligen hade hjälpgummorna bra reda på, ^{vad} sig i trakten tilldragit.

När potasplockningen var slut på en gård där den pågått i flera dagar brukade det vara lite extra festlighet på kvällen. De, som hade hjälpt till med arbetet, stannade då kvar och trakterades med kaffe och kakor och så roade man sig ibland med dans och lekar.

Slutet på potatisplockningen.

Skane
M. Munksgård

17 4201

XVI.

Kaffet.

Det var ej vanligt att riktigt kaffe användes utan på söndagarna. I vardagslag brukade man använda bränt korn eller råg, vilket maldes och användes till kaffe.

Berätterskan omtal^{ar} följande: "Min far brugte tjöba en fjäring (1/4 skålpund) kaffe å en fjäring sockor å när där så kom frammad så kokte vi au de, men de va sällan att vi glötta feck nåd. Ja ble där nåd övor då känne de hända att mor dela en kåpp te fira au våss, men de va entet tilt vi feck räktit kaffe."

17

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Kaffet:—